

használaton kívül, az erdő kedvező hatásai közül mennél több érvényesüljön. Ilyen megfontolások alapján elsőbbséget kell élvezniük a városok, lakótelepek, üdülőhelyek, ipartelepek közvetlen környezetében létesíthető erdőtelepítéseknek. Ezek a zöldövezetek a sokirányú védőhatás mellett adják jelentős fahozamukat. Az erdők többcélú hasznosítását és ezen belül a védelmi hatások kifejtését úgy kell megvalósítani, hogy egyúttal a legértékesebb fahozamot is eredményezzék. Az újonnan létesített faállományok az erdőterületek fejlesztéseként már telepítésük végrehajtásától évről évre növelik az ország élőfakészletét és növedékét. Ezért az új erdőtelepítések elvben azonnal növelik az ország fahozamát.

Az erdőtelepítések megvalósítását, mivel alapvetően hosszú távú társadalmi igényeket elégítenek ki, továbbra is az állami költségvetésből kell fedezni. Az erdőterület-fejlesztések, az erdőtelepítések hatékonyságának érdekében a termőhelyi adottságokat messzemenően figyelembe kell venni és ennek megfelelő differenciált és racionális erdőművelési módszereket kell alkalmazni. Ezen a téren a legfontosabb teendő a termőhelyi adottságoknak megfelelő folyamatgépesítés. A gyenge, közepes termőhelyeken külterjes telepítési módszerekkel, költségtakarékos módon kell gazdálkodni, míg a jó és a jó közepes termőhelyeken viszont fokozni kell az erdőművelés intenzitását és nagy értéket adó, minőségi faanyagtermelésre kell törekedni.

Az erdők sokrétű szerepét részben a meglévő erdőállományok szakszerű fenntartásával, részben pedig további erdők telepítésével, fásítások létesítésével lehet megtartani, illetve fejleszteni.

Az összehangolt, koncepciózus fejlesztési feladatok tervezése, végrehajtása, elvégzése, a rendelkezésre álló beszükkült források mellett nem mindig szolgálja a gazdálkodók pillanatnyi, rövid távú érdekeit. A hosszú távú, tartamos gazdálkodás, a társadalmi érdekek biztosítása a nagyarányú erdőtelepítési program végrehajtása során azonban minden, szakmáját szerető, lelkiismeretes erdész szakember elsőrendű feladata, kötelessége kell, hogy legyen.

ERDEINK HASZNOSÍTÁSA A VÁLTOZÓ IGÉNYEK KIELÉGÍTÉSÉRE

DR. ILLYÉS BENJAMIN

„Erdő a változó világban” c. nemzetközi konferencián elhangzott konferenciareferátum.

Az erdész szakemberek már régóta megfogalmazták, hogy az erdőgazdálkodás célja a faanyag és egyéb termékek, valamint a környezetvédelmi és üdülési szolgáltatások iránti társadalmi szükségletek minél teljesebb, tartamos, hatékony kielégítése. Meggyőződésem, hogy ezt a célt valamennyien elfogadjuk, mindennapjainkban ennek megvalósításra törekszünk. Tény, hogy ugyanakkor erdeink hasznosítása és a társadalmi igények közt mind erősebb ellentmondás létezik. Az okok közül előadásomban a közgazdasági jellegűekre viszszavezetethetőkkel foglalkozom elsősorban, nevezetesen:

- az erdőgazdálkodás célja tartalmi megváltozásával;
- az élőfaállománnyal, magával az erdővel való gazdálkodással és
- a népgazdasági és vállalati gazdálkodással kapcsolatos, újszerű követelményekkel és feltételekkel.

AZ ERDŐGAZDÁLKODÁS CÉLJÁNAK TARTALMI VÁLTOZÁSAIT illető konfliktusok a részcek egymáshoz viszonyított súlyának eltérő megítélésére vezethetők vissza. Igen nehéz a tisztábban látás, mert az átrendeződés az üdülési és a környezetvédelmi funkciók fokozatos előtérbe helyeződésével kezdődött. A szakemberekben és a társadalomban is megfogalmazódtak azok a nézetek, hogy a funkciókkal szemben az erdő nyersanyagtermelő szerepe háttérbe szorult. Ugyanakkor napjainkban és hosszabb távon is valamennyi funkció iránt egyidejűleg nőttek a társadalmi igények, ezek együttes, minél teljesebb kielégítésére kell törekednünk. Ezzel kapcsolatosan kettős feladatunk van:

— Először is minél pontosabban meg kell ismerni a társadalom változó igényeit. Aktívabb szerepet kell vállalnunk a társadalom erdei környezettel kapcsolatos tudatának formálásában is. Megdöbbenő az az információhiány, mely az erdőgazdálkodásról szóló különféle nyilatkozatokban és cikkekben tükröződik. Ebben valamennyien hibásak vagyunk. A jövőben még szívesebben kell törekednünk az erdőgazdálkodás céljainak, ezek megvalósítása hazai lehetőségeinek és feltételeinek széles körű megismertetésére és társadalmi elfogadtatására. Ebben az OEE-nek meghatározó szerepet kell vállalni.

—Céljaink tartalmának tisztázása szakmánkon belül is újszerű feladatokat jelent. Nyitottaknak kell lennünk a külső igényekkel szemben, azokat minél hamarabb egyeztetnünk kell a szakmai és társadalmi lehetőségeinkkel. Törekednünk kell arra, hogy azokat a társadalmi szükségleteket, melyek nem jelentenek többletköltséget, csupán más stílusú munkával teljesíthetők, minél teljesebben valósítsuk meg. A többletköltséggel járó feladatoknál viszont a finanszírozási lehetőségek feltárására és megragadására összpontosítsunk. A környezetvédelmi és üdülési funkciók jelentős részének előállításához, újratermeléséhez napjainkban és a távlatokban is társadalmi ráfordítások szükségesek, ezek elismertetésére és biztosítására kell törekednünk.

Ehhez természetesen az is szükséges, hogy a kutatások mielőbb tisztázzák a környezetvédelemmel és üdülési szolgáltatásokkal kapcsolatos, természetes folyamatokat. A többcélú erdőgazdálkodás szemléletéből kiinduló, a teljes hozamok és veszteségek reális ismerete, rendszeres ütköztetése nélkül még csak remény sincs a finanszírozás fejlesztésére. Enélkül a rendelkezésre álló pénzügyi lehetőségeket racionálisan nem tudjuk felhasználni, az önálló vállalatoktól sem várhatók el a teljesítmények. Márpedig e tevékenységeknek be kell illeszkedniük vállalataink döntési rendszerébe. Nagyobb aktivitással kell ezeket az igényeket egyrészt teljesíteni, másrészt az eredményeket és az ágazati, vállalati szinten megoldhatatlan problémákat a társadalom felé jelezni. Ez is egyik eszköze a társadalmi tudat és a szakmai ismeretek intenzívebb, célratörőbb formálásának.

Mielőtt az élőfaállomány-gazdálkodás, valamint a népgazdasági és vállalati erdőgazdálkodás problémáival foglalkoznánk, egész röviden emlékeztetünk népgazdaságunk jelenlegi helyzetére, a kibontakoztatással kapcsolatos feladatokra. Ma már széles körben elfogadott, hogy napi gondjainktól céltudatos, hosszú távú munkával tudunk megszabadulni és egyúttal a társadalmi-gazdasági élet magasabb szintjére emelkedni. E folyamatban a külkereskedelmi és népgazdasági egyensúly követelményeit kielégítve kell a szélesebb körben értelmezett gazdasági szerkezetátalakítás feladatait megoldani. E tekintetben nemcsak a termékszerkezet módosításáról van már szó, el kell érni a termelőeszközök, a munkaerő, a pénzügyi alapok hatékonyabb és rugalmasabb kombinációját, egészségesebb szabályozási és szervezeti megoldások mielőbbi bevezetését.

Ebben a kibontakozási folyamatban a maga objektív súlyának megfelelően, az erdőgazdálkodásunk jelentős, sőt növekvő szerepet játszik. A népgazdasági egyensúlyi feltételek szolgálatában felértékelődik a nyersanyagtermelő funkció, az életminőség javítása érdekében pedig fokozódik a környezetvédelmi és üdülési funkciók jelentősége. Teljesen újszerű megközelítéssel tudjuk csak a változó igényeket és érdeinkben rejlő lehetőségeket úgy egyeztetni, hogy az ne sértse a társadalom távlati érdekeit sem.

AZ ÉLŐFAÁLLOMÁNY-GAZDÁLKODÁSSAL kapcsolatos problémák jelenlegi helyzetét — úgy gondolom — valamennyien ismerjük. Értékeljük az erdőművelésben, a fakitermelésben, a fafeldolgozásban, az import—export egyenleg kedvezőbb alakulásában több évtized alatt szívós munkával elért eredményeket. Látjuk azonban az erdők fokozottabb igénybevételére utaló jeleket is. Mindez az erdőterv szerinti gazdálkodás, a fejlett erdőfelügyeleti hálózat és az önálló vállalati gazdálkodás keretei között történt.

Népgazdaságunk fő fejlődési irányai, a piaci gazdálkodás, a vállalati önállóság fokozását jelzik. Nemzetközi tapasztalatok — és a hazai, 60-as évekből származó, személyes benyomásaim — azt támasztják alá, hogy nem jelent igazi megoldást, ha vállalatainkat áttérreljük egy költségvetési szemléletű gazdálkodásba. Súlyos gazdasági helyzetben teljesítményünk, a szükséges ráfordítások társadalmi elismertetése, az igények reális szinten tartása e keretek közt még nehezebb feladat lenne. Meggyőződésem, hogy a kiutat az erdőterv kereteit pontosan betartó, ezen belül a jelenleginél még önállóbb vállalati gazdálkodás jelenti. Ez egyúttal azt is megköveteli, hogy az erdőterv szerinti gazdálkodás tartalmát is pontosabbá tegyük. Elengedhetetlen, hogy a 12—16 évre szóló erdőtervek egy hosszabb távlatot átfogó, optimális erdőállomány-fejlesztési tervvel legyenek összhangban, a jelenleginél következetesebben tartalmazzák a többcélú hasznosítás lehetőségeit és követelményeit. E vonatkozásban igen biztatóak Király professzor vezetésével és az Erdőrendezési Szolgálat keretében elért kutatási eredmények.

Az ökonómiai szabályozás feladata az erdőterv szerinti gazdálkodás gazdasági ösztönzése. Az Erdőrendezési Szolgálattal összehangolva, jelentősen előrehaladtunk ezen a téren. A jelenlegi finanszírozási rendszert célszerű kiegészíteni az egész erdővagyon-gazdálkodásra vonatkozó intézkedésekkel. Ismeretes, hogy az egész népgazdaságban is erősíteni kívánják a vagyonérdekeltséget. Ennek szellemében keressük azt a módszert, amely az erdőgazdálkodás sajátosságait érvényre juttatva, illeszkedik az általános rendszerhez. A földértékelési kutatások eredményei lehetővé teszik az erdőtervnek megfelelő, normatív jövedelmek levezetését, melyeket a tényleges teljesítményekből számított jövedelmekkel összevetve, mód nyílik az erdővagyon-gazdálkodás reális értékelésére. Előzetes elképzelések ötvenkénti helyzetfelmérést és ehhez kapcsolódó ökonómiai következményeket tartalmaznak.

Ezen az alapon kívánjuk az erdőfenntartási járulék elvonást is továbbfejleszteni. Megfelelő táblázatokkal az erdőfelügyelők erdőrésztelenként differenciáltan állapíthatják meg az erdőfenntartási alappal kapcsolatos kötelezettségeket és támogatásokat. Az erdőfelújítás és erdőtelepítés finanszírozásánál a szankciók fenntartása mellett, növelni kell a minőségi munka gazdasági elismerését. Kiváló erdősítések revízió utáni felára ezt a célt szolgálhatná, egyúttal módot adna egy speciális prémiumrendszer gyakorlati alkalmazására. Növelni kell az erdőszerkezet átalakításában a vállalatok érdekelttségét, hiszen ez is sajátos termékszerkezet-váltás, melynek előnyeit utódaink élvezik.

Az erdőterv előírásait tiszteletben tartó, még önállóbb vállalati gazdálkodás csak az erdőfelügyelet társadalmi ellenőrző szerepének növelésével egyidejű-

leg bontakoztatható ki. Valamennyi társadalmi és állami szervezettel el kell fogadtatni ennek jelentőségét. Egyidejűleg újszerű szakmai ismeretek kialakításával és mielőbbi átadásával kell az erdőfelügyelőket e feladatok hatékonyabb ellátására felkészíteni. Személyes véleményem, hogy az erdőfelügyeleti és az erdőrendezősségi funkciót a jövőben is célszerű élesen elkülöníteni. Felétlenül szükséges az erdőtervnek a társadalom távlati igényei oldaláról történő ellenőrzésének erősítése is.

A NÉPGAZDASÁGI ÉS VÁLLALATI GAZDÁLKODÁSBAN is minőségileg új helyzettel kell számolnunk. A piaci gazdálkodás szerepét erősítő, az önálló vállalati gazdálkodást kibontakoztató folyamatok azt jelentik, hogy az erdőgazdálkodáson belül az *élőfakészlet bővített újratestermelése* szférájában növekszik a közvetlen állami irányítási és ellenőrzési tevékenység jelentősége. Az erdőfelújítás, az erdőtelepítés, a környezetvédelmi és üdülési funkciók teljesítése nem illeszkedik automatikusan az erdőgazdasági vállalatok piaci érdekeltiségébe. Ezeknek a tevékenységeknek megvalósítási és megtérülési ideje meghaladja a gazdálkodók által érzékelhető időhorizontot; finanszírozási lehetőségük is túllépi egy-egy gazdálkodó lehetőségeit; az egész vertikumra gyakorolt hatást sem képesek a vállalatok közvetlenül érzékelni. Az élőfakészlet bővített újratestermelési területén indokolt a közvetlen állami ellenőrzés és beavatkozás fenntartása. Ez egyúttal az erdőfelügyelet mellett az Erdőfenntartási Alap megőrzését is jelenti.

Árrendszerünk a 80-as években forradalmi változásokon ment át. E vonatkozásban lényegesebb változások nem várhatók, hiszen ágazatunkban a valóságban kibontakozottak a piaci viszonyok, a világpiaci árak felső korlátként szerepelnek. Várható, hogy az egyéb erdei termékek hazai és külföldi értékesítési lehetőségei kedvezőbbé válnak, erre is fel kell készülni vállalatainknak.

Sajátos termékszerkezet-módosítást jelent a környezetvédelmi és üdülési szolgáltatások fokozottabb figyelembevételére. Az új technológiáknak ebből a szempontból is korszerűeknek kell lenni. Természetesen az ezzel kapcsolatos finanszírozási feladatokat is meg kell oldani. Az árrendszer vonatkozásában azonban tisztán kell látnunk, hogy ágazatunkon belül lényeges, elvi változások nem várhatók. A gazdaságosság növelésének egyedüli forrását a termékskála bővítése, a feldolgozottság fokának és minőségi színvonalának emelése jelentheti.

A költségcsökkentés lehetőségei ágazatunkban igen korlátozottak. A szabályozórendszer módosításából következően elsősorban a munkaerővel kapcsolatos költségekre lesznek érzékenyebbek vállalataink, emiatt a műszaki fejlesztésben való érdekeltységük várhatóan nő. A munkaerő-takarékos technológiák szélesebb körű elterjesztése közvetlen vállalati érdek lesz. Ez nyomást gyakorol az erdőművelési munkákban foglalkoztatottak létszámára, ami viszont — egyéb intézkedések nélkül — veszélyezteti a minőségi erdőművelési teljesítményeket. E tekintetben *egyik megoldásnak tűnik a természetszerű gazdálkodás szerepének erősítése* a művelésben. Ez egyébként összhangban van a többcélú erdőgazdálkodás követelményével is. A másik irányzat a munkák koncentrálásával és hatékonyabbá tételével oldja meg a feladatokat. (Méretes szaporítóanyag ritkább hálózatu ültetése, nevelővágások időpontjának a fafaj és termőhely függvényében történő, tudatosabb differenciálása, vágások ésszerűbb megválasztása.)

A fahasználat területén ugyancsak jelentős, szervezéssel felszínre hozható tartalékok rejlenek. Kibontakoztatásukhoz a kutatóintézetek aktívabb részvételével megteremtett vállalatközi együttműködés szükséges. A vállalati ön-

állóság és a piac szerepének erősítése egyúttal elengedhetlenné teszi, hogy a népgazdasági szintű irányítás gazdasági eszközökkel is támogassa a műszaki fejlesztés egységes koncepciójának megfelelő vállalati törekvéseket. Különösen az erdőművelés területén kell ennek feltételeit megteremteni az Erdőfenntartási Alap szerepének tudatos bővítésével.

Ellentmondásos folyamat zajlik le a vállalatok szervezeti felépítésében is. A termékszerkezet átalakítása, új technológiák alkalmazása növeli a beruházási szükségletet. Ez a tény a nagy vállalatok fennmaradását indokolja. Ezek az önálló vállalatok az utóbbi években saját érdekük minél teljesebb érvényesítésére törekedtek. Az új viszonyok közt ez nem lesz elegendő. A világpiac csak az önálló vállalatok közti fejlett kooperáció esetén fogja a teljesítményeket elismerni. Növelni kell tehát a kölcsönös érdekek figyelembevételén alakuló *együttműködést gazdálkodó szervezeteink között*. Természetesen egyes esetekben a nemzetközi kooperáció bővítésére is törekedni kell.

Vállalatainkon belül is lényegesen meg kell változtatni a belső szervezeti és érdekeltségi rendszert. Két út közül kell választani: az egyik lehetőség, hogy kisebb egységekre oszlik a nagyvállalatok szervezete. Ez ellentmond a tőkekoncentráció igényének. A másik lehetőség, ha a vállalatok növekvő önállóságú belső vállalkozásokra építik szervezetüket. E folyamatok megindultak, napjainkban megfigyelhető az alulról felépített, önálló nyereségszempontként működő, kooperatív együttműködésen alapuló szervezeti egységek, „kisvállalkozások” kialakulása. Így remélhető a munkateljesítmény fokozásában érdekelt munkavállalók kedvezőbb elismerése. A belső vállalkozások tudatos fejlesztése elősegíti a személyiség gazdagításából, a tulajdonosi érzületből fakadó *teljesítménymotivációk* megteremtését.

A vezetéssel szemben is alapvetően megváltoztak a követelmények. *Újításokra és a változások elfogadására orientált értékrendszert* kell kialakítani. Ennek fő mércéje a világpiacon is gazdaságosan elfogadható termék, technológia előállítás. Emellett tudományos ismeretanyag gazdagítása is fontos követelmény. Felértékelődik egy elméleti felismerés gyakorlati alkalmazására való képesség. A belső vállalkozások szerepének fejlesztésével pedig e csapatok munkájának tökéletesebb megszervezésére és az egymás közti együttműködés szervezetszervezésének fokozására irányuló vezetői képesség súlya növekszik. Nagyvállalataink keretén belül támogatni kell a kísérletezéseket, természetes legyen a sokféleség elismerése, egyúttal a hibák bizonyos mértékű elfogadása is követelmény az új megoldások feltárását, megvalósítását ösztönző környezetben. Az egyének számára viszont biztosítani kell a folytonos tanulás lehetőségét. Csak így lesznek képesek egy magasabb szintű munkakultúra kialakítására és folyamatos fejlesztésére, a csoportmunkára való képességre, a konfliktusok magasabb szintű kezelésére és megoldására.

Az újításra és változásokra motivált munkavállalók a belső vállalkozások kereteit kihasználva, a köztük fokozatosan kialakuló, mind fejlettebb együttműködést erősítve várható, hogy vállalataink a jelenleginél magasabb fokon, rugalmasan alkalmazkodva lesznek képesek a többcélú erdőgazdálkodás igényeinek magasabb szintű kielégítésére, érdeink távlati társadalmi érdekeket is figyelembe vevő fejlesztésére.